

**ALOHIDA EHTIYOJGA MUHTOJ VA IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARGA TA‘LIM
TARBIYA BERISH HAMDA ULARNING RUHIY VA JISMONIY RIVOJLANISHI****Asilova Sanobar Xatambojevna**

Ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi

Rasulova Madinabonu

psixologiya yo‘nalishi 2-kurs talabasi

E-mail: rasulovam000@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada imkoniyati cheklangan bolalarni umumta‘lim tizimida o‘qitish masalalariga e‘tibor berish, inklyuziv ta‘limning maqsad va vazifalari tamoyillarini tasniflash hamda inklyuziv ta‘lim asoslari haqida fikrlar bayon etilgan. Inklyuziv ta‘lim va uning mohiyati haqida fikr va mulohazalar bildirilib xulosalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: inklyuziv, ta‘lim-tarbiya, nogironligi bor bolalar, nuqsonli bolalar, imkoniyati cheklanganlar, ijtimoiylashuvga ko‘mak.

Kirish: Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida ro‘y berayotgan ijtimoiy o‘zgarishlar bolalarning ta‘lim va tarbiyasiga bo‘lgan qarashlarning o‘zgarishi, mamlakatimiz ta‘lim tizimida jiddiy o‘zgarishlarni yuzaga keltiradi. Umumiy va maxsus ta‘limning integratsion jarayonlarida tendensiyalar mavjud bo‘lib, buning natijasida nogironligi bo‘lgan bolalarni tarbiyalash muammosi vujudga keladi. Alohida ta‘limga ehtiyoji bo‘lgan bolalarga erta tashxis qo‘yish va ularga yordam ko‘rsatish davlat tizimi ilmiy o‘rganish va amaliyotga joriy etish uchun dolzarb mavzudir. Shunga ko‘ra, turli yosh guruhlari va toifalaridagi bolalarga, ularning yaqin atrofiga, shuningdek, ta‘lim jarayonining boshqa ishtirokchilariga psixologik, tibbiy va pedagogik yordam va qo‘llab-quvvatlash zarur. Ma‘lumki "O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 41- moddasida "Har kim bilim olish huquqiga ega. Bepul umumiy ta‘lim olish davlat tomonidan kafolatlanadi. Maktab ishlari davlat nazoratidadir" deb belgilab qo‘yilganligi ham ta‘lim sohasiga bo‘lgan ulkan e‘tibordir. Undan tashqari O‘zbekiston Respublikasi Ta‘lim to‘g‘risidagi qonuniga alohida modda kiritilishi va ushbu modda inklyuziv ta‘limga bag‘ishlanganligi diqqatga sazovordir" 20-modda. Inklyuziv ta‘lim alohida ta‘lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda barcha ta‘lim oluvchilar uchun ta‘lim tashkilotlarida ta‘lim olishga bo‘lgan teng imkoniyatlarni ta‘minlashga qaratilgan. Jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo‘lgan bolalar (shaxslar) uchun ta‘lim tashkilotlarida inklyuziv ta‘lim tashkil etiladi". Inklyuziv ta‘lim-hamma bolalarning bir xil maktab va bir xil sinfxonada, bir xil sharoitda ta‘lim olishini anglatadi. Ya‘ni imkoniyati cheklangan bola sog‘lom bolalar bilan bir xil e‘tiborda o‘qiy olishi kerak. O‘zbekistonda oilaviy sharoitidan qat‘i nazar, barcha bolalar davlat umumta‘lim maktablariga qatnaydi. Bu davlat tomonidan kafolatlangan. Alohida ta‘limga ehtiyoji bo‘lgan bolalar inklyuziv ta‘limini yanada takomillashtirish uchun O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "Alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta‘lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida" 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son qarori qabul qilindi. Qarorda inklyuziv ta‘limning barcha subyektlari uchun psixologik, pedagogik va ijtimoiy rivojlantirishga yo‘naltirilgan texnologiyalarni ishlab chiqish va takomillashtirib borish hamda inklyuziv sharoitlarda ta‘lim

oluvchilar uchun psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash ishlarini tashkil qilish vazifalari yuklatilgan. Inklyuziv ta‘lim subyektlarini psixologik, pedagogik qo‘llab-quvvatlash-alohida ta‘limga ehtiyojli o‘quvchilarni kamsitilmasdan, sifatli ta‘lim olishi, rivojlanish buzilishlarini tuzatish va ijtimoiy moslashish, maxsus pedagogik yondashuvlar va usullar asosida erta tuzatish yordami ko‘rsatish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish nazarda tutiladi.

Inklyuziv ta‘lim sinflari va boshlang‘ich tayanch korreksion sinflarga qabul qilinadigan bolalarga quyidagilar kiradi:

- eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar (eshitish qobiliyatining yo‘qotilishi 60 Db gacha bo‘lgan rivojlanishida qo‘shimcha buzilishlar bo‘lmagan bolalar);
- ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar (ko‘rish qobiliyatining buzilishi 0,1 gacha bo‘lgan rivojlanishida qo‘shimcha buzilishlar bo‘lmagan bolalar);
- somatik kasalliklar (psixofizik va nutqning rivojlanish darajasi yoshiga mos kelmaydigan bolalar);
- nutqida og‘ir nuqsonlar bo‘lgan bolalar (alaliya, dislaliya, afaziya, rinolaliya, dizartriya, psixik-nutqiy rivojidagi sustlik, duduqlanish);
- tayanch-harakat apparatida(tizimida) nuqsoni bo‘lgan bolalar (bolalar tserebral falaji, skolioz, poliomyelit, miopatiya, osteomyelit, amputatsiya, bo‘y o‘sishining yetishmovchiligi (pakanalik);
- aqliy rivojlanishi saqlangan holda tayanch-xarakat tizimidagi buzilishi bo‘lgan bolalar;
- aqliy rivojlanishi saqlangan yoki ruhiy rivojlanishda orqada qolgan bolalar (o‘zi harakat qila oladigan yoki qo‘shimcha moslamalar va nogironlik aravachasida harakatlana oladigan bolalar tserebral falaji);
- intellektual rivojlanishning potensial buzilmagan imkoniyatlari bilan ruhiy rivojlanishda orqada qolgan bolalar;
- hulq-atvor va ruhiyatning qo‘pol buzilishlarisiz autistik spektri buzilgan bolalar;
- intellektual rivojlanishi saqlanib qolinganda, tutqanoq holatida bo‘lgan bolalar (agar bola antikonvulsant dorisini qabul qilganda, tutqanoq 1 oyda 1-martadan oshmagan paytda).

Ushbu shaxslar uchun eng mos muloqot va ma‘lum darajadagi va ma‘lum bir yo‘nalishdagi ta‘lim olish, shuningdek, ushbu o‘quvchilarning ijtimoiy rivojlanishi, shu jumladan alohida ta‘limga ehtiyojli bolalar uchun inklyuziv ta‘limni tashkil etish orqali eng qulay bo‘lgan sharoitlarni yaratish lozimdir.

O‘tgan vaqtlar mobaynida alohida ta‘limga ehtiyojlari bo‘lgan bolalar ta‘lim oladigan ta‘lim muassasalari zarur maxsus o‘quv adabiyotlari va metodik-qo‘llanmalar bilan yetarli darajada ta‘minlanmaganligi shu vaqtgacha inklyuziv ta‘limni rivojlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatib kelayotganligi hech kimga sir emasdi. Lekin hozirgi kunga kelib ularga ham alohida e‘tibor qaratilayotganligi quvonarli holat. Inklyuziv ta‘limning asosiy maqsadi ham shu edi aslida. Ta‘lim olish uchun teng imkoniyatni ta‘minlash va barcha bolalarning individual xususiyatlaridan, oldingi ta‘lim yutuqlaridan, tili, madaniyati, ota-onalarning ijtimoiy va iqtisodiy holatidan qat‘iy nazar ta‘limda muvaffaqiyatga erishishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish inklyuziv ta‘limning

asosiy maqsadidir. O‘quvchining sog‘lig‘ini saqlash va mustahkamlash, sog‘lom va sog‘lig‘i bilan bog‘liq muammolari bo‘lgan o‘quvchi shaxsining har tomonlama barkamol rivojlanishi imkoniyatlarini oshirish e‘tibordan chetda qolmasligi kerakligini hech qachon yodimizdan chiqarmasligimiz zarur. Hozirgi vaqtda inklyuziv ta‘lim subyektlarini psixologik-pedagogik qo‘llabquvvatlash mazmuni o‘rganishning asosiy yo‘nalishlaridan biriga aylanib bormoqda. Bu jarayon alohida ta‘lim ehtiyojli bolaning ijtimoiy muhitga samarali integratsiyalashuvini ta‘minlashga, uning o‘zini o‘zi belgilashiga, o‘zini o‘zi anglashiga, o‘zini o‘zi tasdiqlashiga hissa qo‘shishga qaratilgan barcha ta‘lim subyektlarining faoliyati bilan o‘zaro bog‘liqdir. Psixologik va pedagogik yordam muvaffaqiyatli hamda ijtimoiy moslashishi va har qanday ta‘lim tashkiloti talabalarining shaxsiy hayoti va o‘zini o‘zi belgilashi bilan bog‘liq turli vaziyatlarda maqbul yechimlarni tanlanishi maqsadga muvofiqdir.

Nogironligi bo‘lgan bolalarning inklyuziv ta‘limini psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlashning asosiy va umumiy maqsadlari quyidagilar:

- bolaning rivojlanishidagi mumkin bo‘lgan muammolarning oldini olish;
- bolaga rivojlanish, tarbiya va ijtimoiylashuvning dolzarb muammolarini hal qilishda yordam berish;
- individual ta‘lim yo‘nalishlarini ishlab chiqish;
- ta‘lim dasturlarini psixologik qo‘llab-quvvatlash;
- adekvat o‘zini o‘zi qadrlashni shakllantirish;
- jismoniy va ruhiy salomatlikni muhofaza qilish va mustahkamlash;
- o‘quvchilar, ota-onalar, o‘qituvchilarning psixologik-pedagogik kompetensiyasini (psixologik madaniyatini) rivojlantirish;
- jamiyatda alohida ehtiyojli bolalarga nisbatan bag‘rikenglik munosabatini shakllantirish.

Ba‘zan tengdoshlarimiz, maktabdoshlarimiz orasida yoki mahallada imkoniyati cheklangan bolalarni ko‘rib qolsak, tushunib-tushunmasdan uni ajratib qo‘yishga, u bilan muloqot qilmaslikka harakat qilamiz. Bu noto‘g‘ri, aslida ular bilan do‘st bo‘lib, bir jamoa bo‘lib yashasak, ularning baxtli hayot kechirishlariga hissa qo‘shgan bo‘lamiz. Axir jamiyatda har bir bola baxtli bo‘lishga haqli shunday emasmi?!

“Ta‘lim tizimi shunday bo‘lishi kerakki deb yozadi L.S.Vigotskiy fikricha “Nuqsonli bolani tarbiyalashning vazifasi boladagi nuqsonlarni kompensatsiya qilish va uning integratsiyasini ta‘minlash, buning uchun shunday ta‘lim tizimini yaratish kerakki maxsus yordamga muhtoj bola o‘qish jarayonida har tomonlama rivojlansin”. Ya‘ni L.S.Vigotskiy umumiy va maxsus ta‘limni uyg‘unlashtiradigan ta‘lim tizimini tashkil etish maxsus yordamga muhtoj bolalarni umumta‘lim tizimida o‘qitishni e‘tirof etgan. Shunday ekan nuqson ustidan kulish o‘rniga unga yordam qo‘lini cho‘zish maqsadga muvofiqdir...

Sharqning mashhur allomalari Ibn Sino, Imom Buxoriy, Abu Nasr Farobiy, Alisher Navoiy, Abdulla Abdulla Avloniy tarbiyasining maqsadlari har bir bola shaxsining rivojlanishiga ta‘limning ta‘siri to‘g‘risidagi qarashlari inklyuziv ta‘lim rivojlanishining metodologik bazasi hisoblanadi. Imkoniyati cheklangan bolani oddiy sharoitga joylashtirish integratsiyaga qarab qo‘yilgani birinchi qadamdir.

Imkoniyati cheklangan bola inklyuziv ta'limga erta jalb etilsa, mahallada, ko'chada bolalikdan qo'shni bolalar bilan o'ynaydi, ular bilan tanishadi, milliy qadriyatlarini anglay boshlaydi. Maktabgacha ta'lim davrida atrofdagi sog'lom insonlar va tengdoshlari bilan muloqotga erta o'rganadi, maktab ta'limiga tayyor bo'ladi. U OTM da to'siqlar, muvaffaqiyatlar va kelajakka ishonch, toblanish davrida sog'lom odamlar bilan muloqotda davom etadi, atrofdagilarning salbiy va ijobiy qarashlarida duch kelayotganini anglaydi va ularga nisbatan o'zining mustaqil pozitsiyasini (yo'lini) topib oladi. Endi u mustaqil hayotga qadam qo'ygan mustaqil fuqaro sifatida o'qishi, ishlashi, turli munosabatlarda ishtirok etishga tayyor. Ota-ona va yaqinlari uning tashqariga chiqishidan xavotirga tushmaydi. Jamiyatda uning kimligi, nimalarga qodirligini bilgan, taniganlar unga ishonadi. Natijada u oila qurish, oilasini boqish imkoniga ham ega bo'ladi. Sizningcha inklyuziv ta'lim o'zbekistonga qanday kirib kelgan? 1996-yilda xorijiy delegatsiya mamlakatimizga kelib, ilk muzokaralarni o'tkazgan. Ushbu muzokaralar A. Avloniy nomidagi XTTXQTMOI Maxsus ta'lim kafedrasini va RTM maxsus ta'lim bo'limi va Nizomiy nomidagi TDPU Defektologiya fakulteti professor o'qituvchilari ishtirokida o'tkazilgan. O'zbekistonlik olim R. Sh. Shomahmudova mamlakatimizga boshqa tashkilotlar bilan hamkorlik orqali ilk bor Angliya tajribasini olib kirishga muvaffaq bo'lgan. Olima rahbarligida RTM da "Inklyuziv ta'lim"ga bag'ishlangan xalqaro konferensiya tashkil etilgan. YUNICEF xalqaro tashkiloti va XTB hamkorligida qator loyihalar amalga oshirilgan. Ushbu loyihalarning koordinatorlari sifatida O'zbekistonlik olimlar professor L. Mo'minova dotsent U. Fayziyevalar ish olib borganlar. Shunday qilib inklyuziv ta'lim dasturi asta-sekin rivojlana boshlagan. Hozirgi kunda inklyuziv ta'lim amaliyoti respublika bolalar ijtimoiy moslashuv markazi tomonidan olib borilayotgan loyihalar asosida takomillashib bormoqda. Muammolar aniqlanib, o'rganilib tegishli yechimlar topish borasida tajriba va sinov ishlari olib borilmoqda. Inklyuziv ta'lim g'oyasini O'zbekistonda joriy qilish va undagi muammolarni hal qilish maqsadida turli xil chora-tadbirlar uyushtirish, matbuot axborot vositalari orqali targ'ibot- tashviqot ishlari bir muncha faollashdi.

Psixolog olim L. M. Krijanovskaya imkoniyati cheklangan bolalarning inklyuziv ta'lim tizimida ta'lim-tarbiya berishda psixologik korreksiyalash metodlari orqali tarbiyalash yo'llarini keng yoritib bergan. Uning fikricha, inklyuziv ta'lim tizimida ta'lim-tarbiya ishlarining samarali bo'lishi, yaxshi yutuqlarga erishishda maktab psixologi, pedagog, tarbiyachi va ota-onalar hamkorligi uzviy bog'langan bo'lishi lozim.

Menimcha inklyuziv ta'lim tizimida jahon miqyosida amaliyotga joriy qilish borasida bugungi kunga qadar ham juda ko'plab muammolar va to'siqlar mavjud. Ularga misol qilib quyidagilarni ko'rsatish mumkin: Salbiy munosabat; jamiyatda ko'rinmaslik; moddiy mablag' muammolari; jismoniy moslashtirish; sinfdagi o'quvchilar soni; qaramlik; jinsiy belgilarga qarab kamsitish; favqulodda vaziyatlar, mojarolar va qochoqlar v.h.k.z (vahokazolar). Misol uchun salbiy munosabat bu maxsus ehtiyojli bolalarning umumta'lim muassasalari tizimida ta'lim tarbiya olishlari uchun eng katta to'siq bo'lsa kerak. Salbiy munosabat muammosining mazmuni shundaki, ota-onalar, hamjamiyat a'zolari, o'qituvchilar, umumta'lim muassasalari hodimlari, boshqaruv organlaridagi hatto maxsus ehtiyojli bolalarning o'zlaridagi umumta'lim muassasalarida ta'lim tarbiya olishlariga nisbatan qashiliklari va buni istamasliklaridir. Bunga sabab nogironlarga nisbatan insonlardagi noto'g'ri fikr, ular to'g'risida ma'lumotlarning yetishmasligi, nogiron

bolalarning chegaralangan muhitda o‘sganligi va shunga o‘xshash sabablardir. Hamjamiyatda ko‘rinmaslik muammosining mazmuni esa, ko‘pincha ko‘plab maxsus ehtiyojli bolalar ota-onalar tomonidan qattiq bektiladi. Ularni uyga qamab hech kimga ko‘rsatmaydilar, ro‘yxatga olish jarayonida nogiron bolasi to‘g‘risida hech bir ma‘lumot berilmaydi. Natijada ko‘plab nogiron bolalar hamjamiyatda ishtirok etishdan mahrum bo‘ladilar. Ular to‘g‘risida hech bir ma‘lumotni bo‘lmasligi ta‘lim-tarbiya muassasalariga qatnamasliklariga olib keladi. Bu esa ularning butun umr savodsiz, umrining oxiriga qadar kimgadir muhtoj bo‘lib yashashlariga zamin yaratadi. Iklyuziv ta‘limni amaliyotga joriy etish ustida olib borilgan tajribalardan shu narsa o‘z isbotini topdiki, har qanday imkoniyati cheklangan bolalarni nuqsonini ilk yoshdan o‘z vaqtida aniqlab mutaxassislariga murojaat qilinsa va maktabga tayyorgarlik ishi o‘z vaqtida olib borilsa abatta ko‘zlangan maqsadga erishish, ularni hayotidan mamnun holatga olib kelishga erishish mumkin.

Xulosa o‘rnida shuni aytishim mumkinki har bir imkoniyati cheklangan inson ham ta‘lim olishga haqli. Ba‘zida ko‘chada jamoa joylarida qalbi nuqsonli insonlarga ko‘zimiz tushadi. “Ular jismonan sog‘lom lekin qalblarida nuqson bor”. Inklyuziv ta‘lim nega zarur? Ba‘zan tengdoshlar, maktabdoshlar orasida yoki mahallada imkoniyati cheklangan bolalarni ko‘rib qolsak, ularni ajratishga harakat qilayotganlarga guvoh bo‘lamiz. Bu aslida noto‘g‘ri, imkoniyati cheklanganlar hilan do‘stlashib, bir jamoa bo‘lib faoliyat olib borishga harakat qilish lozim. Ilkluyiv ta‘limni tashkil etishdan maqsad jismonan nogironligi bor bolalarni ta‘lim jarayonlarida tengdoshlari bilan birgalikda faoliyat olib borishga va ijtimoiylashuviga ko‘mak berish. Maktab ta‘lim tizimida imkoniyati cheklangan bolalarni ilk yoshlardananoq sog‘lom bolalar qatoriga qo‘shilib sifatli ta‘lim olishiga erishishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. JS Ikromjonovna. (2023). [MAKTABGACHA TA‘LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNING O‘YIN KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH](#). QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 586-588
2. .Abdullaxo‘jayev, A. J. (2024). IS‘HOQXON TO‘RA IBRAT FAOLIYATIGA IJTIMOY-FALSAFIY NAZAR. *Interpretation and researches*
3. Abduraxmonova, N. A. qizi. (2023). BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINING IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 208–211. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/5507>
4. Abduraxmonova, N. A. qizi. (2023). BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINING IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 208–211. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/5507>
5. Soxobjonovich, Olimov Saydullo. "TALABALARDA BOSHQARUV FAOLIYATINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA ISTIQBOLLARI." *Analysis of International Sciences* 2.2 (2024): 51-57.
6. Sadriddinova Zulfiya. (2024). BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARNING IJODIY FAOLIYATINI TASHKIL ETISH-DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. *Yosh Tadqiqotchi Jurnal*, 3(1), 188–193. Retrieved from <https://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/644>

7. Komiljonova, G. N. qizi. (2023). FANLARARO BOG‘LANISH ASOSIDA BOSHLANG‘ICH TA‘LIMNI AMALGA OSHIRISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 198–201. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/5505>
8. Календарова З.К. Методы и методические приемы обучения детей дошкольного возраста математике. Московской области «Государственный гуманитарно-технологический университет»: «Студенческая наука подмосковью» материалы международной научной конференции молодых ученых. – Орехово-Зуево: Редакционно-издательский отдел ГГТУ, 2018. – С. 221-224.
9. Raximjonovna, U. N. (2023). O ‘SMIR YOSHIDAGI O ‘QUVCHILARDA “TARBIYA” FANINI O ‘QITISH ORQALI MUSTAQIL FIKRLASHGA O ‘RGATISH. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(6), 232-237.
10. Asilova, S. X. (2023). O ‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO ‘NALTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MEKANIZIMLARI.
11. Xursanov, O. (2023). TALABALARNI HAMKORLIK TEXNOLOGIYASI ASOSIDA O‘QUV - MA‘NAVIY MOSLASHUVCHANLIK IMKONIYATLARINI OSHIRISH TEXNOLOGIYASI (1 - KURS TALABALARI MISOLIDA). *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 264–269. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/>
12. Maxmudova Zilola. (2023). TALIM MUASSASI RAHBARLARIDA YUKSAK AXLOQIY SIFATLARI RIVOJLANTIRISH. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 1(2), 78–83. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/17>
13. Toxirjon, U. (2024). PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA O‘RTASIDAGI O‘ZARO TA‘SIRNI O‘RGANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 22-27.
14. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O ‘QISHNI YETKAZIB OLISHGA QIYNALAYOTGAN O ‘QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 9-13.
15. Umarov Tokhirjon. (2024). PROVISION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN EXTREME SITUATIONS IS SOCIAL. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(2), 1–6. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/28>
16. В статье представлена информация о роли педагогики и психологии в повышении качества и эффективности образования, формировании зрелого поколения. Данное научное исследование исследует решающую роль симбиотических взаимоотношений педагогики и психологии в . (2024). YANGI O‘ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR, 2(2), 5-12. <https://nuzjournals.uz/index.php/yoiit/article/view/79>
17. Умаров Тохиржон. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ РАЗНЫХ РЕЛИГИЙ. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 3(2), 18–25. Retrieved from <https://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/655>
18. Toxirjon, U. (2024). XALQARO O ‘QISH SAVODXONLIGINI O ‘RGANISH (PIRLS). *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 14-17.
19. Умаров, Т. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИГРУШЕК НА ДЕТСКУЮ ПСИХОЛОГИЮ. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 18-21.